

Інститут педагогіки НАПН України

Інститут педагогічних наук Республіки Молдова

Резекенська академія технологій (Латвія)

В рамках модуля Жана Моне
«Європейська якість навчання
для кращої майбутньої Європи»
(No 620257-ERP-1-2020-1-UA-ERPMO-MODULE)

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міжнародна науково-практична конференція

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА:

навчально-методичне

забезпечення

освітнього процесу

в умовах

воєнного часу

збірник тез
доповідей

14 вересня
2022 року

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА
РЕЗЕКЕНСЬКА АКАДЕМІЯ ТЕХНОЛОГІЙ (ЛАТВІЯ)

Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу

збірник тез
доповідей

14 вересня
2022 року

Видання здійснено в межах Модуля Жана Моне (620287-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) 2020-2023рр. в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України. Підтримка Європейською Комісією цього видання не передбачає підтримку його змісту, який відображає лише думку учасників. Комісія не може нести відповідальності за будь-яке використання вміщеної у збірнику інформації.

*Затверджено до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 12 від 31.08.2022)*

Редакційна колегія:

Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, віцепрезидент НАПН України, директор Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна (голова)

Головко М. В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Засєкіна Т. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Арістова Н. О., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Ладоня К. Ю., доктор філософії в галузі філології, завідувач науково-організаційного відділу Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу : збірник тез доповідей / [ред. кол.; голов. ред. – О.М.Топузов]. [Електронне видання] – Київ : Педагогічна думка, 2022. – 388 с.

<https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390>

ISBN 978-966-644-616-2

У збірнику публікуються тези доповідей учасників конференції "Проблеми сучасного підручника: навчально - методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу", що відбулась 14 вересня 2022 року.

Збірник призначено вченим, дослідникам проблем підручникотворення та авторам підручників, викладачам навчальних дисциплін, вчителям і всім зацікавленим у створенні якісної навчальної книги.

ЗМІСТ

Секція І. СТРАТЕГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бабовал Надія, Бабовал Діана

Надання освітніх послуг в умовах воєнного стану 16

Гнепа Ольга

Використання технології розвитку критичного мислення
під час дистанційного навчання..... 19

Горіховський Максим, Оганесян Валерік

Проблематика викладання економічних дисциплін
в умовах війни у закладах фахової передвищої освіти..... 22

Гриневич Лілія

Пріоритети реформування шкільної освіти України
в умовах війни..... 24

Джурило Аліна

До питання про європейську освітню інтеграцію України
в умовах війни: підвищення якості та справедливості 28

Калініна Людмила, Лісова Наталія

Культурологічно-ціннісний дискурс людиноцентристського
розвитку закладів освіти 30

Локшина Олена

Переосмислення візії і формату функціонування освіти
в умовах війни: орієнтири міжнародних організацій
та український контекст..... 34

Лукіна Тетяна

Освітні потреби здобувачів загальної середньої освіти:
актуалізація в умовах війни..... 36

Максименко Оксана

Освіта школярів-біженців у ЄС..... 39

Новосьолова Валентина

Особливості використання методу вправ в умовах війни
на уроках навчання української мови..... 41

Онаць Олена, Попович Лідія, Данко Антоніна

Партнерська взаємодія держави і громади в управлінні закладом освіти 44

Онаць ОленаАспекти державно-приватного партнерства
в управлінні закладами загальної середньої освіти ..... 47**Онопрієнко Оксана**Результати вивчення досвіду організації освітнього процесу
в початковій школі під час війни
(контекст використання навчально-методичної літератури) ..... 50**Піддячий Микола**Формування в учнів здатності гармонійного розвитку
в умовах війни на засадах STEM-освіти ..... 53**Попович Лідія, Данко Антоніна**Проблема державно-громадського управління закладами загальної середньої
освіти на засадах партнерської взаємодії у посібнику для керівника ..... 56**Прохоренко Олексій, Люлькава Юлія**

Тенденції розвитку педагогічної взаємодії в умовах воєнного стану 59

Пушкарьова Тамара

Освітня технологія інсайту в умовах запровадження воєнного стану 61

Радкевич ОлександрОцінювання результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти
із застосуванням мобільних пристроїв ..... 65**Трубачева Світлана, Мушка Оксана**Особливості цифровізації навчально-методичного забезпечення
освітнього середовища закладу загальної середньої освіти ..... 69**Чижевський Борис**Нормативно-правове підґрунтя формування правової культури
керівника закладу загальної середньої освіти ..... 72**Секція II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДньої ОСВІТИ****Барановська Олена,**Організація групової роботи на основі запитань та завдань підручника
як спосіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи 76

Безуглий Віталій, Лисичарова Галина

Напрями оновлення змісту географічних курсів для потреб
загальної середньої освіти..... 79

Надія Бібік

Проблема використання гри в навчанні молодших школярів 82

Бондаренко Неллі

Підручник у когнітивному просторі турбулентного
інформаційного середовища..... 84

Боть Людмила

Формування національної свідомості під час тестування
з української мови 88

Вашуленко Оксана

Модернізований зміст і методичний апарат
підручників літературного читання як засіб формування читацької
і комунікативної компетентності учнів початкових класів..... 89

Вашуленко Ольга, Сердюк Елла

Оцінювання результатів навчання математики учнів гімназії 93

Величко Людмила

Навчальні матеріали з хімії в контексті воєнного стану 95

Видайчук Тетяна

Історико-лінгвістичне коментування
у процесі вивчення української мови в школі 97

Виткалов Сергій, Виткалов Володимир, Гоцалюк Алла

Методичне забезпечення навчального процесу спеціальностей
напряму 02 «Культура і мистецтво» у ЗВО гуманітарного спрямування
в контексті розробки нових підручників..... 99

Волошена Вікторія

Сучасні проблеми та перспективи навчання геометрії у школі 103

Людмила Галаєвська

Науково-методичні засади використання методу проєктів
у навчанні української мови 105

Глушко Оксана

Компетентнісний підхід в умовах реформування
загальної середньої освіти в Латвії..... 109

Головко Микола Підручник як інструмент реалізації моделей базової фізичної освіти.....	111
Голота Олег, Ігнатова Альона Елементи віртуальної та доповнювальної реальності в сучасному підручнику	112
Гривко Антоніна Вивчення уявлень учнів про можливість оволодіння наскрізними уміннями за допомогою підручника.....	116
Гуз Костянтин, Олійник Ірина Підручник в умовах розвитку цілісності змісту освітніх галузей.....	118
Гупан Нестор Принципи інтеграції змісту історії та громадянської освіти у контексті вимог Державного стандарту базової середньої освіти.....	122
Олена Добрянська Оновлення змісту загальної середньої освіти: проблеми і перспективи	124
Жидкова Наталія Інструментарій аналогії у підручниках «Досліджую історію і суспільство (інтегрований курс)» для 5 класу.....	127
Зуєвич Оксана Освіта в Україні в контексті інтеграції до Європейського Союзу	131
Ільченко Віра, Ільченко Олексій Концепція системи підручників «Довкілля» для 1–6 класів	133
Кисла Оксана, Євтушенко Наталія Використання цеглинок LEGO на уроках «Я досліджую світ»: аналіз методичної літератури	137
Комар Ольга Оновлення змісту підготовки майбутнього вчителя англійської мови нового покоління в умовах реформування освітньої галузі.....	140
Коршевнюк Тетяна Особливості змісту інтегрованого курсу «Пізнаємо природу».....	142
Крячко Іван Астрономічний компонент базової середньої освіти.....	144

Левченко Фессалоніка

Педагогічне проектування змісту STEM підготовки учнів гімназії 146

Малієнко Юлія

Формування ключової інформаційно-комунікаційної компетентності засобами підручника інтегрованого курсу для 5 класу «Досліджуємо історію і суспільство» (автори Пометун О.І., Малієнко Ю.Б., Ремех Т.О.) 149

Матвійчук Оксана

Забезпечення підручниками освітнього процесу –пріоритетне завдання шкільної бібліотеки 152

Місінькевич Олеся

Практика креативного письма на уроках української мови як спосіб подолання хаотичного сприйняття дійсності учасниками навчального процесу в умовах воєнного часу 154

Нікольська Ніна

Актуальні проблеми навчання іноземних мов у країнах ЄС..... 157

Перерва Наталія

Особливості використання науково-методичних матеріалів з предмета «Я пізнаю світ» при дистанційному навчанні в умовах воєнного часу 159

Ремех Тетяна

Організація активної діяльності учнів засобами підручника «Основи правознавства» 163

Руденко Наталія

Специфіка вправ і завдань у навчально-методичному посібнику з риторики для студентів вищих навчальних закладів 166

Серова Галина

Актуальні питання використання матеріалів локальної історії 169

Тарара Анатолій, Бондаренко Володимир

Методичні особливості створення учнями гімназії виробів з використанням комплексу методів фантазування, комбінування, творчої уяви і технічного мислення 172

Тарара Анатолій, Сушко Інна

Методика формування в учнів гімназії базових понять технологічної освіти 174

Топузов Олег

Комплексний підхід до реалізації змісту базової середньої освіти 178

Туташинський Василь

Науково-методичне забезпечення технологічної освіти в Україні 180

Шевчишена Оксана,Актуальні проблеми оновлення змісту загальної середньої освіти
в умовах Нової української школи..... 184**Яценко Володимир**Як враховувати основні положення
Державного стандарту базової середньої освіти
при створенні навчальних курсів за вибором інтегрованого змісту..... 186**Секція III. ПІДРУЧНИК ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА****Барабаш Світлана, Бурко Ольга**Формування професійних компетентностей іноземних громадян
у процесі роботи з офіційними документами..... 192**Білик Жанна, Шаповалов Євгеній, Шаповалов Віктор**Аналіз застосування посібника
з використання цифрової лабораторії Einstein
за умов дистанційного (гібридного) навчання..... 195**Герасимик-Чернова Тетяна,**Роль сучасних інформаційних технологій
у створенні цифрового освітнього контенту..... 197**Завадський Ігор**Інтерактивний підручник з інформатики
як засіб дистанційного навчання в молодшій школі ..... 200**Іваницька Наталія, Сухацька Світлана**Імплементція цифрових освітніх ресурсів у зміст підручника
початкової школи для інтегрованого курсу «Я досліджую світ» ..... 203**Красовська Олена**

Зміст уроків української мови в умовах воєнного часу 206

Малихін Олександр, Ліпчевська ІннаВізуалізація навчальної інформації як складова цифрових підручників
для початкової школи 208

Павлюк Вікторія

Особливості навчання іноземних мов учнів закладів середньої освіти
за електронними підручниками 211

Пищик Олена

Використання DROPBOX в освітніх процесах 213

Руденко Вікторія

Використання електронного посібника у ВНЗ у процесі вивчення
дисципліни «Культура публічного виступу лідера» 216

Слижук Олеся

Медіатекст у підручниках літератури для НУШ
як складник дидактичної системи адаптаційного освітнього циклу 218

Твердохліб Ігор, Касьян Марія

Особливості використання навчального відеоматеріалу
в освітньому процесі 221

Ткачук Галина

Перспективи використання технологій QR-кодів та доповненої реальності
у підручниках нового покоління 224

Шаповалов Євгеній

Переваги застосування онтологічного інтерактивного посібника
досліджень учнів 226

Шарова Тетяна, Кремінський Борис, Мистюк Світлана

Мультимедійна онлайн-платформа для навчання української літератури
здобувачів освіти 8 класу 229

Шпарик Оксана

Інтерактивний підручник – інноваційний тренд в цифровізації освіти США.....233

Секція IV. СУЧАСНЕ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Бакуліна Наталія

Довідкова література у формуванні інтеркультурності та багатомовності:
фокус сьогодення..... 236

Богданець-Білоskalенко Наталія

Формування ключових компетентностей учнів 5-х класів
засобами підручника «Зарубіжна література» 240

Бурда Михайло Вироблення вмій застосовувати математичні знання на практиці.....	242
Васильєва Дарина Міжпредметні зв'язки математики та інформатики у підручниках Нової української школи.....	244
Гоголь Наталія Формування в учнів культурної компетентності засобами шкільного підручника для 5 класу	248
Головко Світлана Генеza функцій підручника в умовах дистанційного навчання.....	251
Голуб Ніна Текст на уроках української мови (на матеріалі підручників для учнів НУШ)	253
Горошкін Ігор Методичні підходи до створення вправ і завдань для учнів 5–6 класів в умовах компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов.....	255
Горошкіна Олена Підручник української мови як інструмент формування ключових компетентностей учнів.....	258
Давидюк Людмила, Мельник Анжела Методологічні засади концепції підручника «Етика» для 5–6 класів нової української школи.....	260
Засєкін Дмитро До вибору концепції підручника фізики для 7-го класу закладів загальної середньої освіти.....	263
Засєкіна Тетяна Структура підручника «Природничі науки» в контексті нових вимог до оцінювання навчальних результатів учнів	265
Ільницька Любов Інтерпретація колірних значень у воєнний час (на прикладі навчальної літератури).....	267
Калініна Ганна Управління на засадах публічно-партнерської взаємодії як предмет розгляду в підручнику для керівника освіти.....	269

Караман Ольга

Психолого-педагогічні орієнтири формування предметної компетентності з української мови в учнів 5 класу шкіл з навчанням мовами національних меншин засобами підручника 271

Караман Станіслав,

Пріоритетні аспекти оптимізації змісту підручників української мови для учнів 5 класів шкіл з навчанням мовами національних меншин 273

Кисла Оксана, Коваль Вікторія

Дидактичні можливості сучасного підручника у формуванні позитивної мотивації до навчання 276

Ліпчевська Інна

Наочність у підручниках для початкової школи як засіб візуалізації навчальної інформації 279

Малюга Микола

Антикризове державно-громадське управління на засадах партнерської взаємодії як предмет розгляду в підручнику для керівника освіти 281

Маньковська Руслана

Процес підручникотворення з краєзнавства: концептуальні підходи та досвід реалізації 284

Мацюк Віктор

Концептуальні основи модульного підручника фізики для 7 класу 287

Мельник Юрій

Тенденції реалізації прикладної спрямованості фізичної освіти в шкільних підручниках фізики 288

Мороз Ірина

Соціальна реклама в часи війни: особливості висвітлення в підручниках історії 291

Мороз Петро

Розкриття ролі карикатур в інформаційних війнах XX – початку XXI ст. засобами шкільного підручника історії 295

Науменко Світлана

Зарубіжний досвід реалізації дидактичної функції системи завдань підручника географії 299

Павлова Тетяна, Підручник з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: технологічні характеристики.....	303
Петрук Оксана Інтерактивно-комунікативна складова змісту підручників української мови.....	306
Пометун Олена Реалізація інтегрованого підходу у підручнику з історії та громадянської освіти у 5 класі.....	308
Попович Анжеліка Сучасні додаткові види навчальних видань з української лінгвостилістики	311
Семко Лариса Навчально-методичні видання з інформатики: їх види та особливості	314
Серпутько Ганна, Федоренко Мирослав Реалії підручникотворення для українських школярів із порушеннями зору в умовах вимушеної еміграції до країн Європи	317
Тишковиць Марія Реалізація STEM-освіти засобами підручників у 5-х класах закладів загальної середньої освіти	319
Фідкевич Олена Особливості змісту і структури підручника «Зарубіжна література. 5 клас» (авт. Богданець-Білоskalенко Н.І., Фідкевич О.Л.).....	321
Шаповалов Євгеній, Білик Жанна, Шаповалов Віктор Мотиваційний аспект як складова сучасного успішного посібника для проведення наукової та STEM-освіти.....	324
Шевчук Лариса Навчання української мови учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою та молдовською мовою: короткий огляд підручників.....	328
Яценко Таміла Функції підручника української літератури для 5 класу НУШ.....	331

Секція V. ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ МУЗЕЇВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Бабкова Алла

Аспекти діяльності музеїв при закладах освіти в умовах воєнного стану 336

Батьєва Алла

Музейна педагогіка в діяльності

КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей»..... 340

Бойчук Леся

Шкільний історико-краєзнавчий музей

як середовище формування життєвих компетентностей учнів..... 343

Дмітренко Наталя, Волошина Оксана, Пінаєва Ольга

Соціальні функції сучасного музею 346

Еленіна Євгенія

Педагогічний маршрут музею в освітньому процесі

закладу загальної середньої освіти..... 350

Івченко Богдан

Педагогічні можливості музеїв у забезпеченні навчання

з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів 354

Камінська Валентина

Підвищення професійного розвитку педагогів

щодо використання елементів музейної педагогіки

в освітньому процесі 356

Костюк Степан

Підручничодрукування воєнного часу:

фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею..... 360

Медведев Ігор, Шевлякова Надія

Педагогічне сприяння організації освітньої діяльності

засобами музейної педагогіки в умовах бойових дій

(на прикладі Комунального закладу Тростянецької міської ради

«Музейно-виставковий центр “Тростянецький”»)..... 362

Медведев Ігор

Музейна педагогіка як інструмент реалізації інформаційної політики

в умовах війни..... 366

Нікольченко Юзеф, Деліман Владислава

Вища культурологічна освіта у контексті розвитку музейної педагогіки..... 371

Палійчук ОленаМузейна педагогіка та освітній процес у школі:
досвід Національного заповідника «Хортиця» ..... 374**Ольга Рокицька**Шкільний музей у національно-патріотичному вихованні
учнівської молоді ..... 377**Сичова Катерина, Григор'єва Юлія**Музейний досвід навчання засобами інтерактиву
(на прикладі тематичних екскурсій Вінницького
обласного краєзнавчого музею) ..... 381**Таран Ірина**Педагогічні можливості шкільних музеїв на прикладі Черкаської
загальноосвітньої школи I–III ступенів № 32
Черкаської міської ради Черкаської області..... 385

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НАПРЯМУ 02 «КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО» У ЗВО ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗРОБКИ НОВИХ ПІДРУЧНИКІВ

Виткалов Сергій,

доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна

✉ sergij_vsv@ukr.net

Виткалов Володимир,

кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна

✉ sergij_vsv@ukr.net

Гоцалюк Алла,

доктор філософських наук, професор, професор кафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля,
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

✉ goz_pravo@ukr.net

Війна РФ з Україною актуалізувала чимало питань, які, хоча й вважалися актуальними, однак такої гостроти не мали. Йдеться про новий вимір використання української мови в навчальному процесі й освітньому просторі, новий погляд на питання історико-культурної спадщини, акцентування на патріотичній складовій, у яких, власне, й відбивається сутність сьогодення.

Не меншої гостроти набуває це питання й у зв'язку з тим, що галузь 02 «Культура і мистецтво» завжди «випадала» із загального ряду вимог вищої школи. Причин цьому чимало, однак усі вони зводяться до наступного: цей вид людської діяльності є менш регламентованим, а відтак передбачає певну «свободу дій» у формі викладу матеріалу та формування фахівця. Та й державний стандарт цієї освіти затверджений нещодавно.

Утім, навіть зважаючи на цей стандарт, переважна більшість кафедр, беручи до уваги автономію ЗВО, а часто – й на те, що чимала кількість професорсько-викладацького складу цих спеціальностей є, як правило, професіоналами-практиками, дотримуються власних методик, які, на їх думку, й забезпечуватимуть успіх у навчанні. А відносна «свобода дій» НПП цих кафедр у ЗВО будь-якого не художнього спрямування, дозволяє останнім використовувати безліч усього того, що не можна ввести до певної стандартизації, тобто підготовку фахівця зі сталими параметрами, здатного продуктивно працювати в галузі. При цьому мова не йде про розмаїття підходів у педагогічному процесі.

Нагадаємо, що чимало років художній простір країни ефективно забезпечувала мережа ЗВО професійної художньої освіти: консерваторії (музичні академії), художні інститути (галузеві академії), а галузь культури, чи ширше б сказати, – сферу вільного часу – забезпечували відповідними кадрами коледжі й інститути культури. Однак уже понад 30 років ситуація змінилася і ринок праці тут намагаються забезпечити й одні, й інші освітні структури, незважаючи на різні підходи і до підготовки такого фахівця, і до сприйняття культурного продукту, що виробляється в галузі.

Наголосимо, що художня освіта в гуманітарних ЗВО є найменш методично забезпеченою, позаяк знаходиться на перетині трьох освітніх напрямів: «Культура», «Освіта», «Мистецтво», кожен з яких є самодостатнім і забезпечується власною системою професійних й освітніх координат. Тоді як чимало ЗВО гуманітарного, технічного чи будь-якого іншого спрямування, що мають у своїй структурі факультети чи інститути мистецтв, намагаються вирішити питання підготовки професійного митця, оминаючи, так би мовити, «закони жанру», особливо не спираючись на фахову літературу. Тому серед питань, які необхідно вирішити, розробляючи нове методичне забезпечення освітнього процесу для зазначеного напрямку, на нашу думку, є:

- зважаючи на стан війни, коли чи не основним джерелом інформації стає інтернет, статистика, що оприлюднюється силовими структурами, свідчить про суттєві негаразди з патріотичним вихованням. Відтак потребує розробки нова Концепція національного виховання, яка б враховувала наявні прогалини, що виявилися вже під час війни і спрямовувалася на національний сегмент у всіх формах його прояву;
- потребує унормування й практика підготовки фахівця-митця, розробка певних стандартів його формування, а не лише прописаний набір компетенцій, які мають начебто сформувати вказані у навчальному плані дисципліни. І посилання на глобалізацію, конкуренцію та інші чинники не з професійного ряду не вирішує проблему. Адже кожен такий заклад у модель цього фахівця вкладає часто полярно різні сегменти: до прикладу, фахівця-культуролога формує науково-педагогічний склад кафедри театральної режисури, оскільки його фахова освіта була здобута свого часу саме за цим напрямом; фахівця з образотворчого мистецтва готує заклад лісотехнічного спрямування, виходячи з тих же параметрів. І цей ряд можна продовжувати, однак саме він і не сприяє розробці сталих підручників, за якими можна було б навчати фахівців конкретного напрямку. І причиною цього є переважно якісний склад працівників та брак абітурієнтів, обумовлений безліччю загально відомих факторів, а нині і станом війни, який нівелює конкурсний відбір;

- орієнтація ЗВО не художнього спрямування, де є факультети чи кафедри мистецтв, передбачає априорі підготовку фахівців для професійної сцени, виходячи з фахових параметрів напряму 02 «Культура і мистецтво», при цьому значна кількість науково-педагогічних працівників, залучена до освітнього процесу, немає базової мистецької освіти, завершивши навчання, як правило, на художній спеціальності цього ж факультету (інституту);

- відтак найбільш проблемний напрям – сфера вільного часу – залишається поза межами впливу навчальних закладів будь-якого рівня акредитації, оскільки коледжі культури і мистецтв, які мали б забезпечувати мережу установ культури чи сфери дозвілля району (територіальної громади), нині орієнтуються винятково на сферу професійного мистецтва, принаймні навчальні плани їхніх спеціальностей, як і освітньо-професійні програми не передбачають ознайомлення з багатьма сегментами, спрямованими на діяльність у сфері дозвілля (специфіка роботи у сфері вільного часу, абетка дозвілля, вікова педагогіка та психологія, різноманітні професійні методики тощо). До того ж, переважна більшість коледжів розміщена в районних центрах, культурна інфраструктура яких не дозволяє мати якісний художній зразок хоча б для його споглядання, перед тим, як почати формувати фахівця для діяльності у професійній мистецькій сфері;

- запроваджена в коледжах культури і мистецтв із 2015 р. за новим Класифікатором спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», хоча і покликана суттєво змінити проблему, оскільки в її основі закладено справді оригінальні і потрібні галузі культури речі, поки що не вирішує кадрову проблему в галузі, позаяк у коледжах бракує фахівців нового типу, яких складно знайти в районній глибинці. Тому й задекларувавши названу вище спеціальність, педагоги коледжів продовжують орієнтуватися на підготовку фахівців сфери професійного мистецтва, при цьому також не маючи відповідної фахової освіти, а для згаданого вже менеджменту вони також не мають жодних базових компетенцій. Тим більше, що постійні дискусії стосовно потрібності цієї мережі або перевід її до професійно-технічної освіти значною мірою дезорієнтують і викладацький, і студентський склад. Впливає ця дискусія і на управлінську мережу, оскільки фінансування коледжів здійснюється з місцевого бюджету;

- потребує узгодження й фахова термінологія в галузі, позаяк безліч термінів, що побутують у законодавчій, освітній та практичній діяльності галузі (самодіяльний колектив, гурток, клубні формування, аматорські об'єднання, клуби за інтересами тощо), означаючи фактично тотожний об'єкт дослідження, вносять значний дисонанс у практичну діяльність, оскільки дають можливість кожному тлумачити предмет наукового пошуку чи практичної діяльності на свій розсуд, негативно впливаючи на низку показників: систему підготовки кадрів, добір відповідних методик, а також фестивальний (конкурсний) рух у сегменті оцінки його результатів тощо. Тому на часі узгодження питань ролі навчальних закладів різних рівнів акредитації (коледжів та інститутів чи університетів) стосовно забезпечення галузі культури фаховими кадрами, які розуміють сутність проблеми і свідомо орієнтуються на один (сфера дозвілля) чи на інший (професійна сцена) вектор і навчання, а згодом і подальшої професійної діяльності;

▪ уточнення цих питань призведе й до актуалізації інших – організації всіх видів практик, їх тематичного наповнення тощо. А все разом обумовить зміну ставлення до освітнього напрямку 02 «Культура і мистецтво»;

▪ певний дисбаланс у цей процес вносить і згаданий Класифікатор спеціальностей, за яким, приміром, спеціальності 027 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» чи 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» належать до напрямку 02 «Культура», тоді як спеціальність 034 «Культурологія» «входить» до напрямку 03 «Гуманітарні науки», а все це загалом впливає й на виділення місць державного замовлення та інші професійні чинники. Тому лише унормування вище наведеного допоможе зрушити проблему з місця, а відтак і змінить ситуацію в мережі середньої спеціальної та й вищої освіти, дасть можливість розпочати продуктивно займатися реалізацією фахових питань, у яких підручники і посібники, як визначальний чинник організації освітнього процесу, також будуть знаходитися в одному професійному ряді вищої освіти.

Потрібно нагадати, якщо під підручником мати на увазі методично упорядкований матеріал, що використовується для значної кількості навчальних закладів, що мають сталі ОПП, то таких немає за напрямком 02 «Культура і мистецтво», оскільки в кожному ЗВО країни художні спеціальності мають часто полярний набір навчальних дисциплін, а отже вести мову про сталі підручники, тобто інформаційні джерела під конкретну дисципліну, майже не можливо. Тому педагоги художніх спеціальностей («хореографія», «театральна режисура», «музичне мистецтво») активно використовують переважно російські підручники, оскільки українських фактично немає, зважаючи на відсутність сталих інформаційних джерел, виходячи з методичного забезпечення освітнього процесу.

Тож потрібно не лише актуалізувати випуск цієї літератури, але й переглянути її тематичний зміст, посиливши історичну складову, яка й формуватиме патріотичні сегменти, адже українська культурно-мистецька практика має яскраву історію й у ній не бракує оригінальних методик, спрямованих на підготовку національного фахівця. Тим більше, що вітчизняна інструментальна, вокальна чи хореографічна школи завжди мали здобутки, здатні позиціонувати національне мистецтво на будь-яких сценах. Однак нині, коли основний напрям реалізації наявних ОПП у культурно-мистецькій освіті ставить основною умовою набуття відповідних компетенцій, обмежуючи тижневе навантаження на студента на старших курсах, виникає потреба відповідного методичного забезпечення програми такої підготовки, адже, до прикладу, на спеціальностях 027 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» та 034 «Культурологія» напрямку 02 «Культура і мистецтво» аудиторне навантаження у 8 семестрі становить лише 6 тижнів.

Зважаючи на участь у забезпеченні навчального процесу професіоналів-практиків, які є фахівцями у галузі, однак у методичному забезпеченні вони відчувають певний дискомфорт, акцент у підготовці методичного забезпечення для ЗВО художнього спрямування потрібно робити враховуючи й вищенаведене.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА:
навчально-методичне забезпечення
освітнього процесу в умовах воєнного часу**

Електронне видання

Збірник тез доповідей

Літературне редагування: Видайчук Т. Л.

Обкладинка, верстка, дизайн: Ладоня К. Ю., Штефан Ю. В.